

4. DE HERINNERINGEN VAN JOZEF VOLCKAERT : EEN UNIEKE BRON

VOOR DE STUDIE VAN DE SOCIALISTISCHE MILITANT.

Elke historicus die zich op het biografische genre stort, prijst zich gelukkig wanneer hij al dan niet toevallig op autobiografische geschriften stuit. Waar dit een relatief veelvoorkomend toeval is voor 'grote' historische personages, is het opsporen en vinden van herinneringsgeschriften van de "kleine lieden" te vergelijken met de zoektocht naar de klassieke speld in de hooiberg.

Enkele jaren geleden publiceerde de Nederlandse sociaal-historicus Jacques GIELE een merkwaardig rijke oogst aan dergelijke unieke bronnen, een tachtigtal memoires (en zelfs vroege interviews) met militanten en leden van de vroege Nederlandse arbeidersbeweging (*Arbeidersleven in Nederland, 1850-1914*, SUN, Nijmegen, 1979). Wie de vergelijking maakt met de Belgische of Vlaamse arbeidersbeweging uit dezelfde periode, stelt met teleurstelling vast dat we nauwelijks over dergelijk materiaal beschikken, zelfs al is 'onze' beweging in die tijd in omvang veel belangrijker.

Het is dan ook een meer dan gelukkig toeval dat we 'eindelijk' voor de zo belangrijke Gentse socialistische burcht zulk geschrift ontdekt hebben. Frank Uytterhaegen vond enkele maanden geleden het manuscript van de herinneringen van Jozef Volckaert, een Gentse metaalarbeider en socialistische militant. In akkoord met de familieleden besloten we dit unieke stuk, voorzien van de nodige annoteringen en begeleid door aanvullend bronnenmateriaal (o.a. foto's) te publiceren (naar alle waarschijnlijkheid verschijnt het in de lente bij de Leuvense uitgeverij Kritak).

Het kan hier niet de bedoeling zijn een verslag te geven van de inhoud van het geschrift, we willen de nieuwsgierigheid levendig houden. Wel kunnen we kort het belang ervan beklemtonen, en van de gelegenheid gebruik maken om een warme oproep te richten tot de lezers van A.M.S.A.B.-Tijdingen om zelf mee te werken aan de zoektocht naar nieuwe dergelijke geschriften.

Jozef Volckaert werd op 6 september 1870 geboren als de zoon van een landarbeider in de kleine gemeente Nederhasselt. Aan het begin van de jaren tachtig trekt de familie naar Gent, en begint ook voor hem het leven als fabrieksarbeider. Op veertienjarige leeftijd (!) wordt hij militant socialist, en hij zal die overtuiging zijn ganse leven bewaren. Het merkwaardige is dat hij zijn herinneringen nochtans niet geschreven heeft met de bedoeling over dit politiek engagement een getuigenis af te leggen. Hij wil enkel dat zijn zonen iets zouden weten van het dikwijls harde leven dat hij heeft gehad. Het is zeker geen politiek pamflet maar een dikwijls ontroerend menselijk document, met het hoofdaccent op het persoonlijke leven.

Dit maakt het geschrift des te interessanter, omdat we op die manier doordringen tot 'normale' beslommeringen van een militant arbeider. Het helpt ons af te stappen van het mythische beeld van de immer van strijdbaarheid trillende arbeider voor wie het leven een kruisweg is van staking naar meeting, van de ene verkiezing naar de volgende betoging. Het is niet toevallig dat het dagelijks leven zoveel aandacht krijgt in deze herinneringen : Jozef Volckaert tekent zijn levensverhaal op het droeve moment dat zijn levensgezellin pas overleden is. Ook in dit opzicht is het een uniek fenomeen en zeer "modern" aandoend : het lijkt wel zijn eigen therapie om over zijn verdriet heen te komen.

Ondanks die aandacht voor de persoonlijke en alle-daagse kant van het leven, is het wel merkwaardig om vast te stellen dat Jozef Volckaerts vertellingen vooral aandacht werpen op het grote 'evenement', het spectaculaire in het persoonlijke of sociale leven. In die zin 'ontbreekt' er heel wat aan deze herinneringen, alhoewel zijdelingse opmerkingen toch essentiële informatie bevatten. Merkwaardig is ook hoe hij beïnvloed blijkt te zijn in zijn stijl door de socialistische literatuur (zowel propagandageschriften als 'fictie', bijvoorbeeld de sociale roman : bepaalde weergaven van sociale toestanden lijken zo stilistische kopieën te zijn van auteurs die in het socialistische milieu furore maakten).

Voor de studie van de socialistische militant, als sociologisch type, is het hoofdstuk dat hijzelf titelt als "Waarom ik socialist werd ?" ongetwijfeld het interessantst. Want de jonge leeftijd waarop deze man lid en activist van de beweging wordt zet ons onmiddellijk aan het denken. Zelden kunnen we zo concreet meemaken hoe iemand tot politiek engagement komt. En Volckaert is duidelijk geen "meeloper": zijn keuze is een totale breuk met het verleden, met het landelijke milieu waaruit hij afkomstig is, met zijn geloofsovertuiging, een breuk ook met zijn vader die hem zijn rood engagement slechts na verloop van jaren moeizaam zal vergeven. Wij krijgen hier een prachtige en concrete beschrijving van een 'generatieconflict', een term die slechts 80 jaar later ingeburgerd zal geraken. Al evenmin duidt het moment van engagement op enige vorm van meeloperij : we schrijven 1884, Vooruit is de naam van een klein coöperatief bakkerijtje én van een centenblad van amper vier pagina's (waar Volckaert onmiddellijk een enthousiast lezer van wordt).

Tot daar deze voorstelling van het geschrift. Wij hopen dat de publicatie ervan de belangstelling voor de studie van de socialistische militant zal aanwakkeren, ook bij niet-historici.